



# basic education

Department:  
Basic Education  
**REPUBLIC OF SOUTH AFRICA**

## NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

**KEREITE YA 12**

**SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)**

**PAMPIRI YA 1 (P1)**

**HLAKOLA/TLHAKUBELE 2015**

**MEMORANDAMO**

**MATSHWAO: 70**

**Memorandamo ona o na le maqephe a 8.**

**HO TSHWAYA TEKOKUTLWISISO**

- Ka ha maikutlo a lokela ho tsepamiswa kutlwisisong ya baithuti ya temakutlwisiso, baithuti ba se fuwe kotlo bakeng sa diphoso tsa mopeleto o fosahetseng le tsa puo ntle haeba diphoso tsa mofuta oo di ama moelelo. (Motshwayi a nne a bontshe diphoso tseo mohlalobuwa a di entseng ha a ntse a tshwaya).
- Haeba mohlalobuwa a sebedisitse mantswe a tswang dipuong tse ding ao e seng a Sesotho, motshwayi a se a tsotelle, mme haeba karabo e etsa moelelo, mohlalobuwa a se fuwe kotlo. Le ha ho le jwalo, ha lentswe le tswang dipuong tse ding le sebedisitse temeng, mme le hlokeha karabong, karabo e jwalo e amohelwe.
- Bakeng sa dipotso tse bulehileng, motshwayi a se abe matshwao bakeng sa dikarabo tse hlohang E/TJHE kapa KE DUMELLANA/KE HANANA. Lebaka kapa tshehetso ya karabo ke yona e lokelang ho abelwa matshwao.
- Se abe matshwao bakeng sa dikarabo tse hlohang NNETE/MAFOSI kapa NTLHA/MOHOPOLLO feela. Lebaka kapa tshehetso ya karabo ke yona e lokelang ho abelwa matshwao.
- Moo potso e hlohang karabo ya lentswe le le leng, mme mohlalobuwa a fane ka polelo kaofela, karabo e jwalo e tshwauwe e nepahetse ha feela mohlalobuwa a sehelletse mola ka tlasa lentswe le hlokwang kapa a le hlakisitse ka mokgwa o itseng.
- Ha karabo e hloka dintlha tse pedi kapa tse tharo, mme mohlalobuwa a fane ka lethathama le fetang palo eo, motshwayi a tshwaye dikarabo tse pedi kapa tse tharo feela.
- Dikarabo tse ngotsweng ka puo e sebediswang tikolohong e itseng di amohelwe.
- Haeba mohlalobuwa a nehelane ka tlhaku kapa karabo e feletseng, potsong eo ho yona ho nehelanweng ka dikarabo tse ngata mme mohlalobuwa a lokela ho kgetha e le nngwe, amohela tlhaku kapa karabo e feletseng KAPA di amohele ka bobedi ba tsona.

**KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO****POTSO YA 1****TEMA YA A**

- 1.1 Ke kodiamaalla.✓ (1)
- 1.2 Ke dihlopha tse 6.✓ (1)
- 1.3 Ditswere di ne di itjele ka moaparo o motle, o hohelang.✓ (1)
- 1.4 Ha se taba e makatsang. Mokgwa oo sehlopha sa Ditswere se neng se bina pina eo ka ona, e ne e se o nepahetseng. Se ne se e binela hodimo se bile se tlerola mme ho sa utlwahale hore se bina kodiamaalla. (1)

**KAPA**

Ke taba e makatsang. Sehlopha sa Ditswere se ne se hlola se hlotse ditlhodisanong tsa mofuta ona kahoo ho a makatsa hore se hlolwe ke sehlopha se qalang ho kenela ditlhodisano.✓✓ (2)

- 1.5 Ba belaetswa ke hore sehlopha sa bona se hlotswe ke setlabotjha sedikadikweng sa mmmino./Ba lla ka hore sehlopha sa Melodiamelodi ke matlaila/Ba re motsamaiisi wa sehlopha sa Ditswere o ne a sa keketehe batho, a sa shape mmeshara hantle/Ba re motsamaiisi wa Melodiamelodi ha se titjhere kahoo ha a tsebe mmmino wa dinoto.✓✓ (2)

[Tshwaya a mabedi feela]

- 1.6 Ke hobane se ne se tlerola/✓ Se ne se sa utlwahale hore se bina pina ya kodiamaalla.✓ (2)
- 1.7 Se ile sa fosa diteranseshene tse pedi mme se tlatlarietsa feela tjena/Bese e ile ya senya morethetho wa pina ho tu.✓✓ (2)
- 1.8 C/Se hlotswe ke sehlopha sa Melodiamelodi.✓ (1)
- 1.9 E, o ne o fihla. Kodiamaalla ke pina ya mahlomola mme sehlopha sa Melodiamelodi se e binne ntle le ho etsa diphoso/Dibini di ne di laola mantswe a tsona hantle/Dibini di ne di sa lahle morethetho ebile di ne di qapodisa mantswe hantle.✓✓ (2)
- 1.10 Le re tsebisa hore ke sehlopha se binang hamonate haholo se nang le mantswe a phefa.✓✓ (2)

- 1.11 Ke mantswe a reng sehlopha sena ke setlabotjha mminong wa dinoto kahoo ha se tsebe mmino ona hohang/Ba re Melodiamelodi e tletse matlaila feela/Ba re motsamaisi wa Melodiamelodi o ne a sa keketehisi batho jwalo ka wa Ditswere/Ba re motsamaisi ha a shape mmeshara hantle/Ba re motsamaisi wa Melodiamelodi ha se titjhere kahoo o tsebella mmino wa dinoto hokae.√√ (2)

[Tshwaya tse pedi feela]

- 1.12 Se re bolella hore ke sehlopha se tsebang ho bina mmino ona ebile se matla haholo mminong.√ Ho bina ha bona ho a tsejwa ke ka hona ho thweng babohi ba ne ba tla bona disala. √ (2)

- 1.13 Se ithutile hore se lokela ho ikwetlisa ka thata ha se na le ditlhodisano tseo se lokelang ho ya ho tsona/Ha se a lokela ho nyatsa dihlopha tse ding tsa mmino leha dihlopha tseo di e so ka di kenela ditlhodisano kapa e le ditlabotjha ditlhodisanong/Ha se hore tlhola ke ya sona se le seng.√√ (2)

[Tshwaya e le nngwe feela]

## TEMA YA B

- 1.14 Meropa√ le tamborine. √ (2)

- 1.15 Meropa e letswang ke bahlankana ba foreiming ya 1 e entswe ka letlalo la kgomo mme e letswa ka ho tidinngwa ka matsoho. Athe moropa o letswang ke mohlankana ya foreiming ya 2 o entswe ke lesenke mme o tidinngwa ka dithutswana √√ (2)

- 1.16 Ke mohlankana ya foreiming ya bobedi. O kgona ho letsa mefuta e fapaneng ya diletswa ka nako e le nngwe ha ba foreiming ya 1 ba letsa moropa o le mong feela.√√ (2)

- 1.17 Ka bobedi ba tsona di bua ka mmino feela temeng ya pele re phetelwa ka tlhodisano ya mmino wa dinoto ha temeng ya bobedi e le mmino o binwang ka diletswa tse fapaneng tse tidinngwang ke batho, tse kang meropa le tamborine.√√ (2)

**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30**

**KAROLO YA B: KGUTSUFATSO****POTSO YA 2****Mehopolo e lebelletsweng**

Ho boima ho theola mmele mme o lokela ho ja hantle, o ikwetlise o be o laole le kगतello ya maikutlo.√ Tseba mmele wa hao o bapise mafura a mmele le bolelele le boima ba mmele. √ Ha mmele o tlwaela boikwetliso, ha o sa theoha kahoo fetola mokgwa wa boikwetliso.√ Iphuthumatse pele o qala ho ikwetlisa ho nyolla phallo ya madi.√ Tsosa methapokutlo hore o tjhese mafura a mmeleng.√ Itlhokomele ka nako tsohle o latele melao hantle.√Ha o ja sejo se siyo lenaneng la hao, e ja se senyane.√

**Palo ya mantswe: (90)****Ka sebopeho sa dintlha**

	<b>QOTSO</b>	<b>DINTLHA</b>
1	'Ho theola mmele ke taba e boima, e hlohang boikemisetso bo boholo. Phepo e ntle, boikwetliso, taolo ya kगतello ya maikutlo ke tse ding tsa dintlha tseo o lokelang ho di ela hloko ha o batla ho theola mmele wa hao.'	Ho boima ho theola mmele mme o lokela ho ja hantle, o ikwetlise o be o laole le kगतello ya maikutlo. √
2	'Pele o ka qala ka lenanetsamaiso la ho ikwetlisa le ho itima dijo bakeng sa ho theola mmele, o lokela ho tseba boholo boo mmele wa hao bo lokelang ho ba le bona. Boima ba mmele wa hao bo laolwa ke seo re se bitsang ka hore ke Body Mass Index. BMI ke mafura a mmele kaofela ha a bapiswa le bolelele le boima ba mmele wa hao. Ka baka lena BMI ya motho ha e tshwane la ya motho e mong.'	Tseba mmele wa hao o bapise mafura a mmele le bolelele le boima ba mmele. √
3	'Ha o theola mmele ka ho ikwetlisa, mmele wa hao o ka tlwaela mokgwa oo o ikwetlisang ka wona. Sena se ka etsa hore o se ke wa bona phetoho mmeleng wa hao. O se ke wa ikwetlisa ka mokgwa o le mong nako e fetang beke. Ha o lemoha hore boikwetliso ba hao ha bo sa o sebeletsa, eketsa nako eo o ikwetlisang ka yona. Etsa bonnete ba hore o a fufulelwa.'	Ha mmele o tlwaela boikwetliso, ha o sa theoha kahoo fetola mokgwa wa boikwetliso. √
4	'Ho bohlokwa ho iphuthumatsa pele o ikwetlisa. Mmele o hloka ho futhumala hore phallo ya madi e phahame.'	Iphuthumatse pele o qala ho ikwetlisa ho nyolla phallo ya madi.√
5	'Methapokutlo e a tsoha mme mmele o qala ho sebedisa matla ka tsela e loketseng. Sena se thusa ho tjhesa mafura a mmeleng. Ha o iphuthumatsa, o ka tsamaya butle e be o ntse o phahamisa sekgahla sa ho tsamaya hanyane-hanyane.'	Tsosa methapokutlo hore o tjhese mafura a mmeleng.√

6	'Hopola ho dula o itebetse ka nako tsohle. O se ke wa ikwetlisa, ebe ka mora moo o ja dijo tse hlohang phepo ka kgopolo ya hore o tla ikwetlisa ka mora moo. Sena se phahamisa mmele haholo ho na le hore o theohe. Tsepama boikwetlisong ba hao le phepong ya hao e nepahetseng.'	Itlhokomele ka nako tsohle o latele melao hantle.√
7	'Ha o ikutlwa o lakatsa sejo se itseng, se siyo lenaneng la dijo tsa ho theola mmele, e ja sekotwana feela e seng sejo seo kaofela. Qoba ho ja dijo tse mafura a mangata le tse nang le tswekere e ngata.'	Ha o ja sejo se siyo lenaneng la hao, e ja se senyane.√  <b>Palo ya mantswe = 90</b>

(Palo ya mantswe = 90)

- Mohlahlobuwa o lokela ho ngola kgutsufatso ya hae ka sebopeho se seng le se seng feela. Kgutsufatso e ngotsweng ka sebopeho se seng ho tse hlahellang ka hara SKLT, **e tshwauwe**.
- Mohlahlobuwa o **lokela** ho bontsha palo ya mantswe a sebedisitsweng ka nepo.

### HO TSHWAYA KGUTSUFATSO:

Kgutsufatso e tlameha ho tshwauwa ka tsela e latelang:

- **Kabo ya matshwao:**
  - Matshwao a 7 bakeng sa dintlha tse 7 (ntlha e le 1 bakeng sa ntlha ya sehlooho).
  - Matshwao a 3 bakeng sa puo
  - Matshwao kaofela: 10
- **Kabo ya matshwao a puo ha bahlahlobuwa ba sebedisitse mantswe a bona:**
  - Ha dintlha tse 1–3 di nepahetse: fana ka letshwao le 1
  - Ha dintlha tse 4–5 di nepahetse: fana ka matshwao a 2
  - Ha dintlha tse 6–7 di nepahetse: fana ka matshwao a 3
- **Kabo ya matshwao a puo ha bahlahlobuwa ba sebedisitse diqotso di le jwalo:**
  - Diqotso tse 6–7: se fane ka matshwao bakeng sa puo
  - Diqotso tse 1–5: fana ka letshwao le 1 bakeng sa puo

### ELA HLOKO:

- **Palo ya mantswe:**
  - Batshwayi ba tlameha ho nnetefatsa palo ya mantswe a sebedisitsweng.
  - Se ke wa hula matshwao haeba bahlahlobuwa ba sa bontsha palo ya mantswe a sebedisitsweng kapa haeba palo ya mantswe a sebedisitsweng e ngotsweng e fosahetse. Ha palo ya mantswe e tlotswe, bala ho fihla palong ya mantswe e behilweng, ebe o emisa moo.

### Mohlala

Puo	Polelo/Polelwana			Palo ya mantswe
Sesotho	Ke	a	tsamaya	3

**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10**

**KAROLO YA C: THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO****POTSO YA 3**

- 3.1 Ya lamunu. ✓ (1)
- 3.2 Kotikoti ya matla. ✓ (1)
- 3.3 Bana le batho ba baholo hore ba dule ba le mahlahlaha ba bile ba le morolo letsheare lohle. ✓ (1)
- 3.4 Sepheo ke ho hohela bareki ka kgopolo ya hore ha ba ka reka sehlahiswa sena ba ipeha monyetleng wa ho hapa moputso oo. ✓✓ (2)
- 3.5 Kotikoti e ka resaekelwa/e ka sebediswa hape kamora hore e ntjhafatswe. ✓ (1)
- [Tshwaya e le nngwe feela]
- 3.6 Puo eo e kgona ho susumetsa le ho hohela moreki ho reka sehlahiswa. ✓✓ (2)
- 3.7 Ho tisa kगतello ho seo a se buang kapa a se bapatsang. ✓ (1)
- 3.8 Ke mantswe a reng '100% lamunu'. ✓ (1)
- [10]**

**POTSO YA 4**

- 4.1 Moithuti e mong o tshwere selefounu ya hae o batla ho ya kantle a ilo letsetsa metswalle ya hae, mme e mong wa baithuti le yena o tshwere selefounu ya hae o ntse a ipeteta. ✓✓ (2)
- 4.2 Maikutlo a ho lekeha/a ho teneha/a kgalefo. ✓✓ (2)
- 4.3 Tjhe, ha ho a nepahala hobane molao wa motheo wa naha ha o dumelle thupa dikolong. ✓✓ (2)
- 4.4 O shebahala eka o thabile. ✓ Sefahlehong sa hae ho bonahala pososelo. ✓ (2)
- 4.5 C/O sebedisa rejisetara e loketseng metswalle ya hae. ✓ (1)
- 4.6 Ke molao o reng tshebediso ya diselefounu ha e a dumellwa ka phaposing. ✓ (1)
- [10]**

**POTSO YA 5**

- 5.1 O ile a tlola molao wa puso ya naha le wa Modimo/O ne a tlola molao wa puso ya naha le wa Modimo/A tlola molao wa puso ya naha le wa Modimo. ✓ (1)
- 5.2 A e **batlisisa** hohle esita le ka hara dipokotho tsa baki. ✓ (1)
- 5.3 Thabo ke motho ya **ithatang** haholo. ✓✓
- [Tshwaya karabo e nngwe le e nngwe ya mohlalobuwa e nang le leiketsi le nepahetseng.] (2)
- 5.4 Molao o tswa ntlwaneng o ye ntlokgolo/Tlwaelo e fetoha molao. ✓ (1)
- 5.5 Bobebenyana. ✓ Ho iketsetsa ho batla ho ba bobebenyana ho e na le ho etsetswa. ✓
- [Tshwaya karabo e nngwe le e nngwe ya mohlalobuwa e nang le lelatodi le nepahetseng.] (2)
- 5.6 Tau e hlola diphoofolo tse ngata ka matla/Modimo o ile a hlola mahodimo le lefatshe/Ke ntse ke hlola Mme ka mehla sepetelele/Sephooko ha se lla motseng se hlola lefu ✓✓
- [Tshwaya karabo e nngwe le e nngwe ya mohlalobuwa e hlahisang moelelo o fapaneng le o hlahellang temeng] (2)
- 5.7 Morekisi o ile a fumana tjhelete ya hae e metse maoto moo a neng a e patile teng. ✓
- [Tshwaya karabo e nngwe le e nngwe ya mohlalobuwa e nang le sekapuo sena 'ho mela maoto' le tlhakisetsa e momahantsweng polelong] (1)
- [10]**

**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 30**  
**MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70**